

Marek Grubka

POSZUKIWANIA DUCHOWEGO WYMIARU EUROPY: PROJEKT „ESPACES” A POSTAĆ EDYTY STEIN, WSPÓŁPATRONKI EUROPY

Patrząc na sytuację w Europie po 1945 roku, dostrzegamy przede wszystkim nowy podział na dwa różne polityczne światy. Z jednej strony Europa Wschodnia, z krajami, które weszły w skład bloku komunistycznego narzuconego przez Związek Radziecki. Po przeciwnej stronie kraje, które znalazły się w sferze wpływów zwycięskiej grupy aliantów. Żelazna kurtyna rozdzieliła Europę. Taki stan rzeczy trwał do roku 1989. Trojska o odbudowę i przezwyciężenie zniszczeń wojennych, zmaganie się z trudnościami ekonomicznymi, politycznymi i społecznymi wyzwoliły, po zachodniej stronie kurtyny, ponowne poszukiwania szans na odbudowanie wspólnej Europy. Działania Jeana Monneta, Konrada Adenauera i Roberta Schumana zostały zwieńczone rozpoczęciem procesu jednoczenia krajów europejskich. Deklaracja Roberta Schumana z maja 1950 roku zapoczątkowała powstanie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS). To z niej w 1958 roku powstała Europejska Wspólnota Gospodarcza (EWG). Nowy porządek europejski wyłonił się po 1989 roku, a wpływ na to miały przemiany i rewolucje w krajach Europy środkowo-wschodniej oraz upadek muru berlińskiego. Powołanie w 1991 roku Unii Europejskiej (UE) zapoczątkowało kolejny okres tworzenia nowego ładu w Europie. Doprowadziło to w konsekwencji do kolejnego, tak zwanego „wielkiego” rozszerzenia Euro-

py na wschód poprzez przyjęcie dziesięciu kolejnych państw, w tym Polski, w obręb UE. Przy okazji wprowadzania Traktatu z Lizbony rozpoczęła się poważna dyskusja o miejscu religii w Unii Europejskiej, o duszy europejskiej.

Wielokrotnie na rolę tożsamości Europy i znaczenie jej duchowych korzeni wskazywał papież Jan Paweł II, który zachęcał do odpowiedzialności i troski o duszę i jedność Europy. W tym sensie warto przywołać jego wystąpienie w polskim parlamencie z czerwca 1999 roku. Przywołując znaczenie jedności Europy, mówił on, że:

Kościół, powołany do troski o duchowy wzrost człowieka jako istoty społecznej, wnosił w europejską kulturę jednolity zbiór wartości. [...] Dlatego Kościół przestrzega przed redukowaniem wizji zjednoczonej Europy wyłącznie do jej aspektów ekonomicznych, politycznych i przed bezkrytycznym stosunkiem do konsumpcyjnego modelu życia. Nową jedność Europy, jeśli chcemy, by była ona trwała, winniśmy budować na tych duchowych wartościach, które ją kiedyś ukształtowały, z uwzględnieniem bogactwa i różnorodności kultur i tradycji poszczególnych narodów. Ma to być wielka Europejska Wspólnota Ducha¹.

Te słowa zostały wypowiedziane w Warszawie, w mieście, które w tragiczny sposób doświadczyło skutków ostatniej wojny. Jednocześnie mówił je przedstawiciel wschodniej części Europy.

Z kolei arcybiskup Strassburga, Joseph Dore, w swoim wystąpieniu w Budapeszcie z 2001 roku przedstawił istotne czynniki, które miały wpływ na kształtowanie się ducha Europy. Według niego, Europa zawdzięcza swoją tożsamość duchowi i spuściznie kulturowej, w większości wypadków chrześcijańskiej. Arcybiskup przypomniał, że korzenie Europy tkwią w grecko-rzymskim humanizmie, w etyczno-religijnej wizji judeochrześcijańskiej oraz w Reformacji i Oświeceniu. Zatem, według niego, udział chrześcijaństwa w tworzeniu duszy Europy jest bezdyskusyjny².

Praca na rzecz duszy i duchowości europejskiej jest głównym motywem powstawania wielu inicjatyw. W takim kontekście należy postrzegać założenie i działalność stowarzyszenia „Espaces” pracującego na rzecz uduchowienia Europy. Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie działalności tego stowarzyszenia i skrótowa analiza jego funkcjonowania, zestawiona z przemyśleniami Edyty Stein. Aby tego dokonać, trzeba odwołać się do postaci tej katolickiej zakonnicy i męczennicy pochodzenia żydowskiego,

¹ Jan Paweł II, przemówienie w parlamencie Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, 11 czerwca 1999 roku.

² Por. J. Dore, *Duch Europy*, „Przegląd Powszechny” 2001, nr 12, s. 118-126; przemówienie arcybiskupa wygłoszone 10 listopada 2001 roku w Budapeszcie.

która w 1999 roku została ogłoszona przez papieża Jana Pawła II współpatronką Europy³.

1. Inicjatywy Edyty Stein na rzecz ducha Europy

Po zakończeniu I wojny światowej E. Stein zaangażowała się na płaszczyźnie politycznej w sprawy Niemiec i przyszłej Europy. Wstąpiła do Niemieckiej Partii Demokratycznej, chciała bowiem działać na rzecz swojego kraju. W czerwcu 1918 roku napisała list do Romana Ingardena, w którym apelowała o zakładanie instytutów kulturowych w kilku państwach Europy, w tym również i w Polsce. Widziała w takim działaniu możliwość łączenia inicjatyw poprzez tworzenie płaszczyzny spotkania przedstawicieli różnych państw⁴. E. Stein pragnęła nowej Europy. Świadoma była zagrożeń nacjonalizmu niemieckiego i wyraziła to w liście do papieża Piusa XI z kwietnia 1933 roku, w którym dokładnie przedstawiła niebezpieczeństwo grożące Żydom ze strony Hitlera⁵.

Na płaszczyźnie społecznej E. Stein była bardzo aktywna: jeździła z wykładami po Europie, a jej prace o kobiecie i rodzinie były w tym czasie ciekawym dopełnieniem przymyśleń filozoficzno-społecznych⁶. Wkład Stein w europejską tradycję filozoficzną również jest ogromny. Ewolucja, jaką przeszła, od fenomenologii, szczególnie teorii wczucia, do metafizyki Arystotelesa i Tomasza z Akwinu, stanowiła niezaprzeczalne wzbogacenie europejskiej spuścizny intelektualno-filozoficznej. Ponadto jej prace o skończoności i wieczności bytu oraz znaczeniu Krzyża, napisane już w klasztorze karmelitańskich mniszek w Kolonii i w Echt, są znaczącym wkładem zarówno w filozofię, jak i mistykę.

³ Jan Paweł II, List apostolski *Motu Proprio* ogłaszający św. Brygidę Szwedzką, św. Katarzynę ze Sieny i św. Teresę Benedyktę od Krzyża Współpatronkami Europy, Rzym, 1 października 1999, www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/motu/patronki_europy.html [dostęp 10.11.2013].

⁴ List do Romana Ingardena, 2 czerwca 1918 r., w: E. Stein, *Autoportret z listów*, cz. 3: *Listy do Romana Ingardena*, tłum. M. Klentak-Zabłocka, A. Wajs, Kraków 2003, s. 121; por. A. Grzegorzcyk, *Ponad kulturami. Uniwersalizm Edyty Stein*, Poznań 2010, s. 150-151.

⁵ Por. E. Stein, *Autoportret z listów*, cz. 1: 1916-1933, tłum. J.I. Adamska OCD, A. Talarek, Kraków 2003, s. 397-398; A. Grzegorzcyk, dz. cyt., s. 152-153; też, *Europejskie konteksty Edyty Stein*, w: *Fenomen ducha Europy*, red. M. Jędraszewski, M. Loba, D. Jewdokimow, Poznań 2010, s. 123-128.

⁶ Zob. E. Adamiak, *Edyty Stein i Jana Pawła II teologiczna wizja kobiecości*, „Teologia Praktyczna” 2012, nr 13, s. 181-185.

1 października 1999 roku papież Jan Paweł II ogłosił św. Teresę Benedyktę od Krzyża współpatronką Europy. Zagłębiając się w papieskie uzasadnienie tej decyzji, można odnieść wrażenie, że Edyta Stein zostaje dana Europie przełomu drugiego i trzeciego tysiąclecia jako tajemnica do odkrycia. Żydówka nawrócona na chrześcijaństwo, filozofka i karmelitanka, działaczka społeczna i męczennica oświęcimska – wszystko to razem sprawia, że papież Jan Paweł II wytyczył współczesnej Europie zadanie podjęcia refleksji nad własnymi korzeniami duchowymi. Jak sam wspomniał w liście apostołskim, w którym ogłosił nowe patronki Europy: postać Edyty Stein stała się swoistego rodzaju pomostem między religiami. W tym kontekście jej świadectwo staje się ważne dla odkrywania możliwości dialogu między przedstawicielami różnych religii i kultur. Papież napisał, że „ogłosić dzisiaj św. Edytę Stein współpatronką Europy znaczy wzniesić nad starym kontynentem sztandar szacunku, tolerancji i otwartości, wzywający wszystkich ludzi, aby się wzajemnie rozumieli i akceptowali, niezależnie od różnic etnicznych, kulturowych i religijnych, oraz by starali się budować społeczeństwo prawdziwie braterskie”⁷. Słowa te są aktualne w kontekście pytań o duszę współczesnej Europy.

2. Stowarzyszenie „Espaces” na rzecz uduchowienia Unii Europejskiej⁸

2.1 Powstanie i nazwa projektu

Dominikańska inicjatywa „Projekt Europa” powstała w 1990 roku. Bezpośrednim impulsem była zachęta wyrażona przez ówczesnego przewodniczącego Komisji Europejskiej, Jacquesa Delorsa, aby dominikanie wyprodukowali 90-minutowy film o duchowości Europy oraz przygotowali kolokwium na grudzień 1992 roku⁹. Według ojca Ignace’a Bertena, jednego z głównych współtwórców tego projektu, to właśnie Jacques Delors był tym,

⁷ Jan Paweł II, List apostołski *Motu Proprio...*, dz. cyt., s. 9; por. M. Grzywacz, *Europy Edyty Stein*, w: *Fenomen ducha Europy*, dz. cyt., s. 144-146.

⁸ Por. M. Grubka, *Wysiłki na rzecz uduchowienia Unii Europejskiej podejmowane przez dominikańskie stowarzyszenie „Espaces” w latach 1990-2010*, Poznań 2014. Fragmenty o historii powstania i działalności Stowarzyszenia „Espaces” pochodzą z jeszcze nieopublikowanego opracowania w ramach przygotowywanej pracy magisterskiej na WNS UAM.

⁹ Informacje uzyskane z rozmowy przeprowadzonej przez autora z ojcem Ignace’em Bertenem (z dnia 27.12.2012).

który żywił głębokie przekonanie o konieczności uduchowienia Europy. Ten ostatni wiele lat później stwierdził: „Będąc przewodniczącym Komisji Europejskiej, odczuwałem imperatyw wewnętrzny, aby ponownie nadać kierunek i znaczenie zbiorowemu działaniu oraz wezwać do obdarzenia Europy duszą. Dodałem do tego zdanie: przegramy, jeśli w ciągu dziesięciu lat nie zdołamy nadać Europie jakiegoś głębszego znaczenia, dostarczyć jej duszy i duchowości”¹⁰.

Niejako w odpowiedzi na te słowa, na Kapitulę Prowincjalnej Wikariatu Generalnego Belgia-Południowa w 1990 roku dominikanie podjęli inicjatywę o roboczej nazwie „Projekt Europa”¹¹, która zatwierdzona została jako kluczowa działalność zakonu na kolejne lata. W dekrete prowincjalnym zwrócono uwagę na trzy podstawowe sprawy. Przede wszystkim zarysowano potrzebę pracy na rzecz powstawania nowej Europy. Odnosiło się to do zainicjowanego przez Roberta Schumana i stale rozwijanego powojennego programu dla narodów europejskich. W uzasadnieniu projektu dominikanów zasygnalizowano potrzebę zmierzenia się z niebezpieczeństwem technokratyzacji Europy, a także zagrożeniami wynikającymi z wypełniania projektu Schumana jedynie na poziomie ekonomicznym. Po drugie, zasygnalizowano potrzebę włączenia innych gałęzi zakonu oraz ludzi świeckich w realizację przedsięwzięć podejmowanych w ramach tego programu. Po trzecie, powołano zespół roboczy dla „Projektu Europa”, w skład którego weszli belgijscy dominikanie: Ignace Berten, Luis Dingemas, Khalil Kochassarly i André Coulée. Grupa została zobowiązana w ramach swojej działalności do pracy na rzecz uduchowienia Europy¹², dawania sprawozdań z realizacji zadań oraz zwoływania większych zgromadzeń. Wskazano na dwa kierunki zaangażowania: europejski i zakonny. Stowarzyszenie zostało zarejestrowane w Brukseli 26 listopada 1992 roku pod nazwą „Espaces” jako instytucja *non profit*.

Pierwszy publiczny udział przedstawicieli Espaces w refleksji nad pracą i solidarnością miał miejsce 17 grudnia 1992 roku w Brukseli. Kolokwium odbyło się w siedzibie Komisji Europejskiej, a zatytułowane było: „Développement humain et entreprises: perspectives éthiques”. Spotkaniu przewodni-

¹⁰ J. Delors, *Duch ewangeliczny a konstrukcja europejska*, wykład w katedrze w Strassburgu z 7 grudnia 1999 roku, „Przegląd Powszechny” 2001, nr 12, s. 52.

¹¹ Por. *Actes du Chapitre Vicarial du Vicariat Général de Belgique-Sud*, Froidmont, 26-30 décembre 1991, R. IV, §28-29, s. 4-5.

¹² Por. Archiwum Stowarzyszenia „Espaces”, zbiór nieuporządkowany, Couvent de Saint Dominique, Bruxelles.

czył francuski jezuita Jérôme Vignon, bliski współpracownik Jacquesa Delorsa. Ojciec Ignace Berten był jednym z współorganizatorów¹³.

Generał zakonu dominikanów, ojciec Timothy Radcliff, w liście zatwierdzającym Akta Kapituły Wikariatu Belgii z 1994/1995 roku potwierdził znaczenie projektu „Espaces” i zachęcił do podjęcia szerszej zakrojonej współpracy z Komisją Europejską. W ramach oddzielnego dekretu kapituły prowincjalnej potwierdzono wagę tego projektu, określono również strukturę i sposób działania¹⁴. W maju 1997 roku główną ekipę Espaces w Brukseli stanowił zespół w składzie: o. Ignace Berten (Belgia), o. Gabriel Nissim (Francja), siostra Mette Andersen (Norwegia), o. Piet Struik (Holandia), o. Bernad Duvel (Francja, Strassburg), o. Jean Claude Lavinge (Francja), siostra Simone Engelhard (Belgia). Na kapitule prowincjalnej w 1998 roku dostrzec można było jeszcze większy rozkwit projektu Espaces. Generał, mocą swojego aurytety, wspierał działania zainicjowane przez belgijskich dominikanów¹⁵. Powołano też międzynarodowy klasztor dominikański w Brukseli, położony w pobliżu ronda Schumana, który rozpoczął działalność w roku 2000¹⁶ i został ustanowiony specjalnie dla prowadzenia działalności Espaces i współpracy ze strukturami europejskimi. Do wspólnoty klasztornej skierowano dominikanów z Belgii (z części francuskiej i flamandzkiej), Niemiec, Francji, Polski i Portugalii.

2.2 Cele i sposób działania stowarzyszenia Espaces

Działalność stowarzyszenia została określona w statucie z 1992 roku następująco:

Współuczestniczenie w budowaniu Europy i tożsamości europejskiej na polu religijnym, duchowym, kulturalnym, społecznym, ekonomicznym i politycznym, zarówno

¹³ Kolokwium zorganizowały trzy podmioty: FAST, czyli Forecasting and Assesment in Science and Technology, Espaces i Économie et Humanizme. Por. *Travail et solidarite. Éthique et spiritualité*, red. I. Berten, Éditions Apogée 1996, s. 9-10.

¹⁴ Vicariat Général Saint-Thomas d'Aquin de Belgique-Sud, *Actes du Chapitres Vicarial. Statut*. Couvent St Vincent Férier, 26 décembre 1994 – 26 janvier 1995, nr 31, s. 20-21; Annexe II, s. 28-29.

¹⁵ Timothy Radclife OP, *Au frère André Coulée OP, Vicaire Général et a tous les frères du Vicariat de Belgique-Sud*, w: Vicariat Général Saint-Thomas d'Aquin de Belgique-Sud, *Actes du Chapitres Vicarial. Statut*. Couvent de l'Épiphanie, 29 décembre 1998 – 17 janvier 1999, nr 24, s. 2-3, 22-25.

¹⁶ André Coulée OP, Mark Butayé OP, *Une nouvelle communauté Dominicaine Internationale à Bruxelles*. w: I. Berten, A. Camu, R. Prodi, J. Delors, M. Eyskens, *Les Dominicains et l'Europe. De Dominicanen en Europa*. Bruxelles 2001, s. 3-4.

w wewnętrznych strukturach europejskich, jak i kontaktach zewnętrznych, zwłaszcza z krajami Trzeciego Świata. Działanie stowarzyszenia oparte jest na tradycji zakonu dominikańskiego i prowadzone w duchu szerokiego otwarcia na każdą formę współpracy¹⁷.

W tym sformułowaniu dwa elementy wydają się niezmiernie istotne. Po pierwsze, cel działalności został określony jako współuczestnictwo w budowaniu Europy i jej tożsamości. Ustalono, że działalność prowadzona będzie w wielu wymiarach ludzkiej aktywności, nie tylko religijnej, ale i, najkrócej mówiąc, społeczno-kulturowej. Odwołano się też do wielowiekowej, bogatej tradycji zakonu dominikanów, sięgającej swoimi korzeniami początku XIII wieku. Ponadto wyróżniono cele i kierunki szczegółowe podejmowanej działalności. Są to: współpraca z instytucjami europejskimi realizującymi zadania wspierania projektu europejskiego i współpraca z organami Kościoła, takimi jak nuncjatura, biskupi, komisje episkopatów krajowych i europejskich. Określono również najważniejsze aspekty podejmowanych działań. I tak są to, w kolejności: kwestia wymiaru etycznego i duchowego pracy w społeczeństwie współczesnym, relacja między jednością i różnorodnością (w tym problem nacjonalizmów, dialog między Wschodem i Zachodem Europy, szczególnie w oparciu o doświadczenia państw komunistycznych, oraz relacje z kościołami ortodoksyjnymi), dialog z islamem, procesy globalizacyjne (widziane z pozycji religijnej i filozoficznej) i ich wpływ na dobro wspólne w projekcie europejskim¹⁸.

2.3 Ważniejsze inicjatywy podejmowane przez stowarzyszenie

W latach 1990-2000 przedstawiciele „Espaces” prowadzili intensywne kontakty i współpracę z Jacquesem Delorse, który prosił ich o pracę na rzecz uduchowienia zjednoczonej Europy. Jedną z wiodących inicjatyw był projekt wielu kolokwiów, któremu nadano tytuł „Dusza dla Europy”. Stawiano sobie pytania o duchowe korzenie starego kontynentu, prowadząc jednocześnie refleksję nad aktualną sytuacją w Europie, szczególnie po upadku muru berlińskiego w 1989 roku. Począwszy od 1994 roku, systematycznie organizowano różnego rodzaju sesje, kongresy i kolokwia poświęcone różnym kwestiom. Zorganizowano kilkadziesiąt takich spotkań,

¹⁷ Statut Stowarzyszenia „Espaces”, 1992 rok, dz. cyt., s. 2.

¹⁸ Por. I. Berten, *Pour une Europe forte et puissante*, Bruxelles 2001, s. 9.

które odbywały się w wielu krajach¹⁹. Ostatnio podejmowane tematy to między innymi: miejsce islamu w Europie i aksjologia w polityce (szczególnie ze względu na duże zderzenie polityki z nauczaniem Kościoła w kwestiach aborcji, eutanazji, związków partnerskich).

Po 1996 roku zaczęły powstawać ośrodki „Espaces” w innych krajach. Najpierw nawiązano współpracę z ośrodkiem w Strassburgu, za którego powstanie i działalność odpowiedzialny był ojciec Gabriel Nissim. Kolejne biuro „Espaces” zostało otwarte w Krakowie w 1999 roku z inicjatywy prowincjała polskich dominikanów, ojca Macieja Zięby²⁰. W 2001 roku rozpoczęła swoją działalność ośrodek w Berlinie, następnie, w roku 2003 – w Pistoii we Włoszech. W planach był jeszcze ośrodek w Madrycie (2005 rok), ale właściwie nie podjął on żadnej działalności.

Ostatnia Kapituła Prowincjalna Wikariatu, która miała miejsce w roku 2010, obniżyła status programu z prowincjalnego na klasztorny. „Espaces” przestał być szerszym projektem, a stał się jednym z pól działania brukselskiego klasztoru dominikanów. Formalnie stowarzyszenie „Espaces” w Brukseli zostało rozwiązane 25 czerwca 2010 roku, a w jego miejsce powołano ośrodek „Espaces Brussels”. Ojciec Ignace Berten został odpowiedzialny za prowadzenie tej inicjatywy. Obecnie w innych krajach każde biuro działa osobno w następujących lokalizacjach: Bari, Warszawa, Berlin, Pistoia. Najbardziej aktywną częścią struktury „Espaces” stały się te dwa ostatnie ośrodki. Pierwszy z nich oparty jest o działalność Instytutu Marie-Dominique’a Chenu. Prowadzi on refleksję filozoficzno-teologiczną nad różnymi zjawiskami w Europie. Ośrodek w Pistoii stara się koordynować projekt „Espaces” na skalę Europy, to znaczy uzgadniać współpracę pozostałych biur.

¹⁹ Ważniejsze kolokwia i spotkania zorganizowane przez Espaces: Bruksela (Belgia), 25.10.1995, *Donner une âme à l'Europe: Paroles de Femmes Croyantes*; Dublin (Irlandia), 1-3.11.1996, *Le futur du travail*; Bruksela (Belgia), 4.09.1996, *L'Islam en Europe du Nord*; Graz (Austria), 23.05.1996, *La réconciliation*; Mortefontaine (Francja), 31.01-02.02.1997, *L'Europe et les religions*; Kraków (Polska), 1-4.05.1997, *Les dominicains en Europe à l'heure du postcommunisme*; Bari (Włochy), 3-7.09.1997, *Le dialogue avec l'orthodoxie*; Cluny (Francja), 17-20.07.2000, *L'Europe en quête d'harmonie. Donner du sens à la construction européenne*; Huissen (Holandia), 24-27.09.2002, *La question théologique du salut dans l'Europe d'aujourd'hui*; Dubrovnik (Chorwacja), 1-7.09.2003, *La réconciliation*; Berlin (Niemcy), 11.2003, *La migration en Europe*; Salamanka (Hiszpania), 18-22.09.2004, *La voix de Dieu dans une Europe post-sécularisée: Lire et interpréter la Parole de Dieu entre les frontières de la diversité*; Bruksela (Belgia), 14-19.05.2001, *Les valeurs fondatrices de l'Europe*; Asyż (Włochy), 1-6.09.2001, *Nous et les autres. Dialogue, identité et vérité*;

²⁰ Informacje uzyskane z rozmowy z o. Ignace'm Bertenem w dniu 27.12.2012 (notatka w zbiorach autora).

Podsumowanie

Wysiłki na rzecz rozpoznania i umocnienia duchowego wymiaru Europy były i są podejmowane przez różne środowiska i stowarzyszenia, zarówno religijne, jak i założone przez ludzi świeckich. Dla niektórych dzieł i grup osób punktem odniesienia w poszukiwaniu europejskiej duchowości stała się postać i przesłanie duchowe Edyty Stein. Ta współpatronka Europy określana jest jako symbol pomostu kulturowego, etnicznego i międzyreligijnego dla budowania braterstwa i duchowej jedności Europejczyków.

W ciągu ostatnich dwudziestu lat stowarzyszenie „Espaces” kontynuowało dzieło świętej. Edyta Stein jest patronką inicjatyw mających na celu uświadomienie roli, jaką duchowość odgrywa w kształtowaniu nowej Europy. Stein była wrażliwa na zmiany dokonujące się w Europie, wstawiała się za wykluczonymi, prowadziła działalność na rzecz kobiet. Była również tą, która uczyła ofiarowania swego życia dla idei i wartości wyższych, szczególnie dla Boga. W tym sensie jej śmierć nabrała znaczenia jako znak świadectwa prawdy. Poszukiwanie prawdy jest również od wielu wieków powołaniem dominikanów. Troska – jaką przejawiali w ramach „Espaces” – o nową Europę, o jej duszę, jest posługą prawdy. Stowarzyszenie podejmowało aktywną refleksję nad stanem duchowym współczesnej Europy, odkrywało jej duchowe korzenie, podkreślało jej tożsamość oraz wzywało do dialogu z przedstawicielami innych religii i kultur, którzy przybyli do Europy. Bardzo ważna była łączność i współdziałanie z przedstawicielami instytucji europejskich, w tym z przewodniczącym Komisji Europejskiej. Jednakże pomimo tak wielu starań, po ponad dwudziestu latach istnienia stowarzyszenie zawiesiło swą działalność. Wydaje się, że współczesna Europa staje przed potrzebą nowego świadectwa. Jacques Delors twierdził, że konieczny jest nowy powiew, aby przekroczyć pokusę rezygnacji. Według niego, „Europa potrzebuje duszy i siły duchowej, które ją wzmocnią i pobudzą”²¹. Edyta Stein pokazała, jak ważne jest zroszenie europejskiej przestrzeni nowym powiewem duchowo-intelektualnym w oparciu o osobiste świadectwo. W przeszłości Europa budowała swoją tożsamość również na świadectwie męczenników i wielkich świętych. Było to uniwersalne przesłanie dla potomnych. W tym znaczeniu świadectwo Edyty Stein stało się nowym powiewem dla nowoczesnej Europy. Ona sama zaś współpatronką wysiłków i działań zmierzających do nowego uduchowienia europejskiej duszy.

²¹ J. Delors, *Duch ewangeliczny...*, dz. cyt., s. 72.

**In Search of Spirit Dimension of Europe:
„Espaces” Project and Figure of Edith Stein, Co-Patroness
of the Europe**

Summary

Reflection upon the contemporary shape of the European Union inevitably leads to the analysis of the state of the soul of Europe, its internal dynamism. Similar questions were posed by Edith Stein, a philosopher, Carmelite and martyr of Auschwitz in the period after World War I, as well as before and after the onset of World War II. From a different perspective, in another time and another space, an European Association 'Espaces', which was established in 1990, carried out analysis and reflection on the state of the soul of Europe, its challenges and future. The initiative originated in cooperation with the European Commission chairman Jacques Delors and lasted over twenty years.

What connects the figure of Edith Stein, as the patron of Europe and the Dominican initiative Espaces? In short, care about the shape of Europe, particularly of its spiritual heritage.